

БАГАТОМОВНІСТЬ І МОВНА ПОЛІТИКА В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Куліш Олександр

*здобувач фахової передвищої освіти (фаховий молодший бакалавр)
земельно-правового відділення
ВСП «Рівненський фаховий коледж Національного університету
біоресурсів і природокористування України»*

Науковий керівник:

Кристончук Тетяна

*доктор педагогічних наук, професор,
голова циклової комісії гуманітарних дисциплін
ВСП «Рівненський фаховий коледж Національного університету
біоресурсів і природокористування України»*

Мова – це одна з ключових характеристик культурної ідентичності. Процесами глобалізації, формування міждержавних і наддержавних утворень створюється нова ситуація в галузі мовної політики. Європейський Союз у цьому зв'язку пропонує і впроваджує складну й нетипову для світу модель мовного будівництва, а саме – «єдність у розмаїтті». Саме мовним розмаїттям визначається сутність культурного простору ЄС, його особливе національне багатство, неповторна індивідуальність, новизна в сучасному світовому просторі. Гасло Європейського Союзу «єдність у розмаїтті» – це відображення багатомовності, яке лежить у серці Європейського Союзу. Під гаслом "єдність у розмаїтті" Європейський Союз завжди розглядав свою багатомовність як цінний вклад, а не тягар [4].

Аналізуючи мовну політику й мовну ситуацію в Україні, варто зважити на європейський лінгвістичний антураж із його різномірними аспектами, різноманіттям і парадоксальною строкатістю. Зауважимо, що в загальноєвропейському контексті (як і в українському) доцільніше говорити про багатомовність, одним із виявів якої є білінгвізм. Вона є характерною ознакою ситуації в Європі що, зрештою, видається цілком природним, а точніше – в цілій низці європейських держав. На мапі Європи – пів сотні країн, значну частину яких становлять країни багатомовні.

Серед українських та закордонних дослідників, праці яких присвячені вивченню мовної ситуації й ролі мовного питання, а також

окремим аспектам мовної політики Європейського Союзу, можна назвати С. Величенко, Т. Карпенко, М. Стріха, А. Коморовська. Серед праць, присвячених окремим аспектам державної мовної політики в Україні, статті О. Калиновської, А. Корж, В. Кулика, Л. Нагорної, О. Ткаченка. Питання мовної політики ЄС досліджуються європейськими науковцями, серед найбільш відомих авторів необхідно виділити: Б. Гаврінг, Р. Белл, Р. Францесчини.

Мовна політика ЄС спрямована на захист мовної розмаїтості та поширення знань про мови з огляду на культурну ідентичність та соціальну інтеграцію. Не в останню чергу це спричинено тим, що в багатомовному суспільстві громадяни перебувають у кращому становищі й можуть легше скористатися перевагами освітніх, професійних та економічних можливостей, створених в об'єднаній Європі. Політика багатомовності керується метою, визначеною Радою ЄС у Барселоні в 2002 році, щодо вдосконалення формування базових навичок, зокрема шляхом навчання принаймні двох іноземних мов із дуже раннього віку. До того ж у Барселоні було започатковано створення показника мовної компетенції [1].

Мовна політика Європейського Союзу має три складові: заохочення вивчення мов та просування лінгвістичної різноманітності в суспільстві; просування багатомовної економіки; просування соціальної інтеграції через вдосконалення знання мов. Правову основу становлення загальної мовної політики Європейського Союзу визначено наступними документами: Повідомленням Комісії «Просування вивчення мов та лінгвістична різноманітність: План дій 2004-2006», яка встановило стратегічні цілі та пріоритети щодо ефективного вивчення багатьох кількості мов з раннього віку; Повідомленням Комісії 2005 р. «Нова основна стратегія щодо багатомовності», яке підтвердило цінність лінгвістичної різноманітності та відкрило потребу у більш широкій політиці з просування багатомовності; Повідомленням Комісії Європейському Парламенту Раді, Європейському економічному та соціальному комітету та Комітету регіонів «Про багатомовність: цінність для Європи та загальний обов'язок, який підвищує цінності та можливості лінгвістичної різноманітності ЄС та спонукає зняття бар'єрів міжкультурного діалогу».

Принцип багатомовності вважається у Європейському союзі одним з головних, хоча дотримання його вимагає великих фінансових впливань. Більшість європейських політиків мають можливість спілкуватися із колегами рідною мовою. Водночас витрати на перекладачів сягають сотень мільйонів доларів щорічно.

У Польщі, де застосовується відсотковий критерій, мовними правами на певних територіях офіційно наділено етнічних німців, кашубів,

литовців і білорусів, у Чехії – поляків, у Словаччині – не тільки чехів, а й українців, угорців, німців, ромів, в Угорщині й Румунії – представників багатьох меншин, зокрема української, шість регіональних мов функціонують у Сербії і Хорватії, п'ять – у Чорногорії [3].

Дещо відмінну картину спостерігаємо в Німеччині, де відповідні регіональні конституції передбачають забезпечення функціонування серболужицьких мов і навіть деяких наддіалектних утворень на зразок Plattdeutsch («нижньонімецької мови»). Однак носії верхньолужицької мови, якою володіє від половини до двох третин лужицького населення Саксонії, дедалі більшою мірою стають одномовними (тобто німецькомовними), а становище нижньолужицької мови ще складніше, бодай із огляду на вікову категорію носіїв.

У Франції у кількох регіонах діють «громадські офіси», що мають опікуватися питаннями, стосовними таких мов, як баскська, бретонська (ще в XIX столітті вона була забороненою, а нині, коли її носії складають двадцятку частину населення Бретані, належить до тих, що перебувають під загрозою зникнення) та окситанська (попри історично багату літературну традицію, кількість її носіїв і престижність постійно зменшуються), а на острові Корсика (корсиканська мова кваліфікується в лінгвістиці як діалект італійської) та в Ельзасі мови місцевих меншин викладаються у школах, до того ж німецька використовується також як мова навчання. Проте і на цих територіях простежуються тенденції, спрямовані в бік французької одномовності [3].

Показовим є приклад Іспанії, де за статусу державної, що його має лише іспанська (кастильська) мова, на різних адміністративних територіях широку автономію (як офіційні) мають каталанська (про неї буде сказано нижче), баскська (якою володіє приблизно половина етнічних басків, тобто понад 800 тисяч людей, при цьому у сусідній Франції відсоток є значно нижчим, до того ж баскська мова не є достатньою мірою визнаною на офіційному рівні), галісійська [3].

Офіційно різні різномовні країни такі, як Фінляндія, Ірландія, Бельгія, Мальта й Ватикан. Однак ситуації в них не ідентичні. Якщо у Фінляндії майже сто років тому було на державному рівні забезпечено рівні права фінської і шведської мов як національних (при цьому частка етнічних шведів складає менше 6 %, але шведська мова викладається в усіх школах), то в Ірландії, де англійська мова є «другою офіційною», національна і «перша офіційна» ірландська є радше офіційною (нею може розмовляти лише чверть етнічних ірландців, хоча за офіційними даними йдеться про 40 %; дається взнаки й так звана престижність «другої» мови). Варто згадати показовий історичний факт – 1831 р., коли Ірландія перебувала під владою британської корони, британськими властями було заборонено використовувати ірландську мову в «національних» школах.

Щоправда, в останні роки в Республіці Ірландія почала здійснюватися програма, спрямована на відродження мови (на освітньому, медійному, адміністративному рівні). Зауважимо водночас, що в країні існує мережа міжнародних шкіл для іноземців, які бажають вивчати англійську мову [3].

В європейських інституціях одним з головних принципів є багатомовність, незважаючи на те, що більшість політиків спілкуються між собою англійською або ж французькою. Для полегшення спілкування в європейських інституціях є цілий штат перекладачів. Саме вони втілюють у життя мрію про те, що мовне різноманіття не має заважати порозумінню між народами. Євросоюз буде платити і перекладачам з ірландської, але відповідальним за їхню підготовку є Ірландський уряд. Багатомовність європейських інституцій – задоволення не з дешевих. Щорічно лише на послуги перекладачів, що здійснюють усні переклади доводиться витратити 180 мільйонів євро щорічно. Ще 810 мільйонів євро коштують переклади письмові. Усі ці кошти – це приблизно один процент бюджету Євросоюзу [2].

Перспектива домінування англійської мови в комунікації спільноти вже тепер примусила європейських інтелектуалів говорити про необхідність заохочення європейських громадян вивчати другу мову, яка не є мовою міжнародного спілкування. Вони запропонували концепцію, суть якої полягає в тому, щоб кожна людина вивчила легку для засвоєння іноземну мову. Ця друга мова має бути близькою до рідної. Фактично запроваджується концепція другої рідної мови, вивчення якої повинно починатися в школі та тривати у вищому навчальному закладі. Вивчення цієї мови має супроводжуватися вивченням історії, культури та літератури народу, який спілкується цією мовою [4].

Питання мовної політики в державах ЄС, особливо ті, які стосуються забезпечення багатомовності, безпосередньо віднесені до компетенції урядів країн-членів ЄС на національному, регіональному, місцевому рівні. Основна роль наддержавних інституцій Європейського Союзу в цій сфері – це вироблення політики, якою забезпечується співпраця між державами-членами у сфері мовного будівництва [4].

Таким чином, з метою збереження своєї своєрідності, унікальності, різнобарвності для громадян держав ЄС створюються умови, які дають можливість вдосконалювати володіння рідною мовою, вивчати не менше двох іноземних мов, що підвищує їхню конкурентоздатність на світовому ринку праці, збагачує їх інтелектуально. Очевидно, в Україні мовна політика має проводитися саме з огляду на перспективу європейської інтеграції. Адже стати повноправним членом Об'єднаної Європи наша держава зможе за відповідних умов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Багатомовна Європа: тенденції у політиці і практиці мультилінгвізму в Європі. К. : Ленвіт, 2012. 168 с.
2. Карпенко Т. 600 мовних комбінацій. URL: <https://www.dw.com/uk/600-%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D1%85-%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B1%D1%96%D0%BD%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9/a-2468246>
3. Пономаренко В. Лінгвістична карта Європи і багатомовність. URL: https://www.inmo.org.ua/assets/files/2021/ponomarenko_%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%B3%D0%B2%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0-%D0%BA%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B0-%D1%94%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B8-%D1%96-%D0%B1%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C.pdf
4. Тарасенко О.Л. Мовна політика у багатомовному суспільстві: досвід Європейського Союзу. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/9_2010/33.pdf